

Sygn. akt II Ca 453/14

POSTANOWIENIE

Dnia 10 listopada 2015 roku

Sąd Okręgowy w Lublinie II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący Sędzia Sądu Okręgowego Andrzej Mikołajewski (spr.)

Sędziowie: Sędzia Sądu Okręgowego Iwona Tchórzewska

Sędzia Sądu Okręgowego Anna Podolska-Kojtych

Protokolant Sekretarz sądowy Emilia Trąbka

po rozpoznaniu w dniu 15 października 2015 roku w Lublinie

na rozprawie

sprawy z wniosku A. O.

z udziałem A. S. (1), B. P. i M. O. (1)

o podział majątku wspólnego J. O. i R. O., dział spadku po J. O. i dział spadku po R. O.

na skutek apelacji uczestniczki B. P. od postanowienia Sądu Rejonowego w Białej Podlaskiej z dnia 28 lutego 2014 roku, sygn. akt I Ns 872/09

postanawia:

I. zmienić zaskarżone postanowienie:

a) w pkt 1. lit. a) w ten sposób, że ustalić, że działka o numerze ewidencyjnym (...) o powierzchni 0,2957 ha położona we wsi D. wchodziła w skład majątku wspólnego J. O. i R. O., a w skład spadków po J. O. i R. O. wchodzi ich udziały po 1/2 części w majątku wspólnym obejmującym tę działkę,

b) w pkt 2. w ten sposób, że dokonać uzupełniającego podziału majątku wspólnego J. O. i R. O., uzupełniającego działu spadku po J. O. i działu spadku po R. O. obejmującego działkę o numerze ewidencyjnym (...) o powierzchni 0,2957 ha położoną we wsi D. w ten sposób, że przyznać tę działkę na własność A. O. bez spłaty na rzecz M. O. (1) i A. S. (1),

c) w pkt 3. w ten sposób, że zasądzoną od A. O. na rzecz B. P. dopłatę podwyższyć do kwoty 4.532,92 zł (cztery tysiące pięćset trzydzieści dwa złote i dziewięćdziesiąt dwa grosze);

II. oddalić apelację w pozostałej części;

III. stwierdzić, że każdy uczestnik ponosi koszty postępowania związane ze swym udziałem w sprawie.

Sygn. akt II Ca 453/14

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 28 lutego 2014 roku, w sprawie z wniosku A. O. z udziałem A. S. (1), B. P. i M. O. (1)

o dział spadku po R. O., Sąd Rejonowy w Białej Podlaskiej:

1. ustalił, że w skład spadku po R. O. wchodzi:

a) udział 1/2 części w nieruchomości o numerze ewidencyjnym (...) o powierzchni 0,2957 ha, obręb (...) D., położonej w D., gmina W., o wartości 1.308,50 zł,

b) nieruchomość o numerze ewidencyjnym (...) o powierzchni 1,2100 ha, obręb (...) N., położona w N., gmina P. o wartości 11.636 zł,

c) środki pieniężne w postaci 28,38 USD zgromadzone na rachunku bieżącym nr (...) w Banku (...) S. A. I Oddział w B.;

2. dokonał działu spadku po R. O. w ten sposób, że opisane w pkt 1. a) i pkt 1 b) składniki majątku spadkowego oraz 18,92 USD zgromadzone na rachunku wymienionym w pkt 1. c) przyznał na własność A. O. bez obowiązku spłaty i dopłaty na rzecz A. S. (1), zaś B. P. przyznał na własność 9,46 USD zgromadzone na rachunku wymienionym w pkt 1. c);

3. zasądził od A. O. na rzecz B. P. kwotę 4.314.84 zł tytułem wyrównania wartości udziałów;

4. nakazał ściągnąć od A. O. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Białej Podlaskiej kwotę 1.436,88 zł tytułem zwrotu części poniesionych w sprawie wydatków związanych z wydaniem opinii biegłego rzeczoznawcy;

5. nakazał ściągnąć od B. P. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Białej Podlaskiej kwotę 718,45 zł tytułem zwrotu części poniesionych w sprawie wydatków związanych z wydaniem opinii biegłego rzeczoznawcy;

6. orzekł, że w pozostałym zakresie każdy z uczestników ponosi koszty postępowania związane ze swym udziałem w sprawie .

Sąd Rejonowy ustalił następujący stan faktyczny:

R. O. i J. O. mieli czworo dzieci: A. O., M. O. (1), A. S. (1) i B. P..

W dniu 30 maja 1984 roku zmarł J. O.. Spadek po nim na mocy postanowienia Sądu Rejonowego w Białej Podlaskiej w sprawie I Ns 801/84 nabyła R. O. w 1/4 części i dzieci po 3/16 części każde z nich. Postanowieniem Sądu Rejonowego w Białej Podlaskiej z dnia 30 marca 1985 roku w sprawie I Ns 123/85 dokonano działu spadku po J. O. w ten sposób, że udziały 1/2 części w nieruchomościach: oznaczonej numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni 1,21 ha położonej w N., gmina P., oznaczonych numerami ewidencyjnymi (...) o powierzchni 1,08 ha i (...) o powierzchni 2,17 ha położonych we wsi R., działce nr (...) o powierzchni 662 m² położonej w B. przy ul. (...) wraz ze znajdującym się na tej działce domem mieszkalnym i budynkiem gospodarczym, przyznano na własność R. O..

W dniu 18 sierpnia 1998 roku przed notariuszem B. Ś. prowadzącym Kancelarię Notarialną w B. R. O. sporządziła testament w formie aktu notarialnego za nr Repertorium A (...), w którym do całego spadku, w tym i do gospodarstwa rolnego, powołała swoje dzieci A. S. (1), A. O. i B. P., zaś synowi M. O. (1) nic nie zapisała podnosząc, że został on należycie wyposażony, bowiem otrzymał działkę z rozpoczętą budową domu.

W dniu 13 sierpnia 2004 roku R. O. sprzedała A. O. działkę zabudowaną domem drewnianym wraz z przybudówką murowaną i murowanym budynkiem gospodarczym, położoną w B. przy ul. (...), o numerze ewidencyjnym (...) (dawny numer (...)), o powierzchni 0,0662 ha, za cenę 40.000 zł, wraz ze znajdującymi się tam ruchomościami i wyposażeniem. Po zakupie domu A. O. przekazał siostrom A. S. (1) i B. P. kwoty po 15.000 zł jako darowiznę w imieniu R. O..

R. O. w dniu 18 września 2006 roku darowała wnukowi R. P. (synowi B. P.) działkę gruntu ornego oznaczoną numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni 1,0699 ha, położoną w R., gmina W. i udział 3/30 części w działce lasu oznaczonej numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni 2,1365 ha, położonej w R., gmina W.. Następnie R. P. w dniu 9 czerwca

2008 darował matce B. P. i ojcu S. P. działkę gruntu ornego oznaczoną numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni 1,0699 ha położoną w R., gmina W.. W dniu 2 lipca 2008 roku R. P. darował matce B. P. i ojcu S. P., m. in. udział 3/30 części w działce lasu oznaczonej numerem ewidencyjnym (...).

W dniu 30 marca 2007 roku w B. zmarła R. O.. W dniu jej pogrzebu pomiędzy wnioskodawcą i uczestnikami zostały podzielone pamiątki rodzinne. Ostatecznie, postanowieniem Sądu Rejonowego w Białej Podlaskiej z dnia 28 grudnia 2010 roku w sprawie I Ns 1520/10, zmieniając wcześniejsze postanowienie, stwierdzono, że spadek po R. O. na podstawie testamentu z dnia 18 sierpnia 1998 roku nabyli: A. O., B. P. i A. S. (1) po 1/3 części każde z nich.

W dacie śmierci R. O. była właścicielem nieruchomości oznaczonej numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni 0,2957 ha, położonej w miejscowości D., gmina W., o wartości 2.617 zł, która odpowiada działce o numerze ewidencyjnym (...) wykazanej w akcie własności ziemi z dnia 20 grudnia 1972 roku, nr (...) R./(...)o powierzchni 0,3000 ha, a także jest częścią działki nr (...) o łącznej powierzchni 1,08 ha, położonej w R. a uwidocznionej na mapie z 13 sierpnia 1984 roku, nr (...). Ponadto była ona właścicielką działki o numerze ewidencyjnym (...) o powierzchni 1,21 ha położonej w N., gmina P., o wartości 11.636 zł, która odpowiada działce o numerze ewidencyjnym (...), wykazanej w akcie własności ziemi z dnia 6 maja 1976 roku, nr GUU/(...)/N./(...) o powierzchni 1,54 ha, położonej w N. a uwidocznionej na mapie z k. 4 akt I Ns 123/85; numeracja i powierzchnia działki uległa zmianie w wyniku scalenia gruntów decyzją Wojewody (...) z dnia 19 sierpnia 1978 roku, nr (...). Nieruchomości te za życia R. O. dzierżawił R. I., a obecnie jego syn K. I. dzierżawi działkę nr (...) w N., zaś działki o numerze (...) nie dzierżawi od 3 lat.

Ponadto R. O. miała zgromadzone środki pieniężne w kwocie 28,38 USD, zdeponowane na rachunku bieżącym w USD nr (...) w Banku (...) S. A. I Oddział w B..

R. O. miała też polisę ubezpieczeniową – indywidualne kontynuowane ubezpieczenie typu (...). W dniu 3 kwietnia 2007 roku A. S. (1) wypłacono z tego ubezpieczenia kwotę 1.500 zł jako osobie uprawnionej do odbioru świadczenia.

Innych oszczędności R. O. nie posiadała.

Sąd Rejonowy wskazał, na podstawie jakich dowodów ustalił powyższy stan faktyczny, podkreślając, że dokumenty złożone do akt sprawy nie były kwestionowane co do ich autentyczności i wiarygodności.

Sąd Rejonowy dał wiarę również zeznaniom A. O. i A. S. (1) co do składników majątku spadkowego po R. O. i co do okoliczności uiszczenia przez A. O. kwot po 15.000 zł na rzecz A. S. (1) i B. P., co ponadto koresponduje z dowodami wpłat przedłożonymi przez wnioskodawcę. Ponadto ich zeznania korespondują wzajemnie w tej części, w której wskazują, iż ruchomości znajdujące się w domu nabytym przez A. O. od R. O. nie wchodzi w skład spadku, gdyż dom został zbyty wraz z nimi.

Sąd Rejonowy dał wiarę również zeznaniom B. P., za wyjątkiem tej części, w której utrzymywała ona, że ruchomości wskazane na k. 109-110 wchodzi w skład spadku po R. O. i że nie otrzymała od A. O. kwoty 15.000 zł. W tej części zeznania B. P. są sprzeczne z zeznaniami A. O. i A. S. (1) a także oświadczeniem M. O. (1) (k. 114 i k. 378).

Sąd Rejonowy dał również wiarę zeznaniom świadków M. O. (2) i R. I..

Na podstawie uznanej za rzetelną opinii biegłego T. R. Sąd Rejonowy ustalił wartość działek o numerach (...), a biegły oszacował również wartość działki nr (...), udziału 3/30 części w działce nr (...) oraz części ruchomości znajdujących się w domu A. O..

Uczestniczka B. P. kwestionowała tę opinię w zakresie wyceny działki nr (...) i udziału 3/30 części w działce nr (...) oraz zgłoszonych przez nią ruchomości, zaś nie kwestionowała jej w zakresie wyceny działek o numerach (...). Dopiero w piśmie procesowym z dnia 21 czerwca 2013 roku, ze znacznym przekroczeniem terminu do wniesienia zarzutów do opinii biegłego, B. P. zakwestionowała wartość działek o numerach ewidencyjnych (...), jednakże na rozprawie w dniu 4 października 2013 roku jej pełnomocnik oświadczył, że nie kwestionuje wyceny tych działek.

Sąd Rejonowy dodał, że przedmiotowa opinia w zakresie wyceny ruchomości nie była przydatna, gdyż rzeczy te nie wchodziły w skład spadku, a w zakresie wyceny działki nr (...) i udziału 3/30 w działce nr (...) nie była przydatna, gdyż nieruchomości darowane przez R. O. wnukowi R. P. nie podlegają zaliczeniu na schedę spadkową.

Zgodnie z art. 1039 § 1 k.c. zaliczenie na schedę spadkową darowizny otrzymanych od spadkodawcy może bowiem nastąpić tylko w razie dziedziczenia ustawowego (a nie testamentowego), w działce spadku pomiędzy zstępnymi albo między zstępnymi i małżonkiem a dotyczy darowizny otrzymanych przez spadkobierców, chyba, że z oświadczenia spadkodawcy lub z okoliczności wynika, że darowizna została dokonana ze zwolnieniem od obowiązku jej zaliczenia. Obowiązek takiego zaliczenia może być nałożony na innych spadkobierców, ale ustawowych a nie testamentowych (art. 1039 § 2 k.c.).

Sąd Rejonowy nie uznał za składnik majątku spadkowego kwoty 1.500 zł, wypłaconej A. S. (1) jako osobie uprawnionej do odbioru świadczenia ubezpieczeniowego za zgon ubezpieczonego. Zgodnie bowiem z art. 831 § 3 k.c. suma ubezpieczenia przypadająca uprawnionemu nie należy do spadku po ubezpieczonym.

Dokonując działu spadku po R. O. Sąd Rejonowy wskazał, że jej spadkobiercami są A. S. (1), B. P. i A. O. po 1/3 części, przy czym uczestniczka A. S. (1) „zrzekła się” swego udziału w spadku po R. O. na rzecz wnioskodawcy A. O., a tym samym wnioskodawca dysponował większym udziałem w spadku niż B. P..

Z tego względu Sąd Rejonowy przyznał wnioskodawcy udział 1/2 w działce nr (...) oraz działkę nr (...), zasądzając od wnioskodawcy na rzecz B. P. spłatę odpowiadającą jej udziałowi w spadku (1/3), co dało kwotę 4.314.84 zł.

Środki pieniężne w kwocie 28,38 USD Sąd Rejonowy rozdzielił proporcjonalnie pomiędzy wnioskodawcę i B. P. (2/3 do 1/3).

Sąd Rejonowy nie uwzględnił wniosku B. P., aby to właśnie jej przyznać spadkowe gospodarstwo rolne, pomimo podnoszonej przez nią okoliczności, że wnioskodawca nie ma wykształcenia rolniczego i od wielu lat mieszka w Kanadzie, a w przyszłości zamierza zbyć spadkowe gospodarstwo rolne, zaś ona wraz z mężem posiadają kwalifikacje do prowadzenia gospodarstwa rolnego, gdyż mają własne gospodarstwo rolne w pobliżu gospodarstwa spadkowego, bowiem udział wnioskodawcy jest większy i z tej racji powinno mu zostać przyznane spadkowe gospodarstwo rolne. B. P. także nie posiada wykształcenia rolniczego, z zawodu jest pielęgniarką, a posiadane przez nią i jej męża gospodarstwo rolne w znacznej części oddała – jak sama zeznała – w dzierżawę M. K. (k. 245v).

Sąd Rejonowy przyznał się na koniec do błędu, jaki popełnił, polegającego na przyjęciu, że w skład spadku po R. O. wchodzi udział 1/2 części w działce nr (...) zamiast całej tej działki. Błąd ten miał wynikać z błędnego przeanalizowania dokumentów, w tym map i aktów własności ziemi oraz postanowienia w sprawie I Ns 123/85.

Ubocznie Sąd Rejonowy zaznaczył, że wydania zgłoszonych przez uczestniczkę B. P. rzeczy osobistych powinna ona dochodzić od rodzeństwa w odrębnym procesie.

Mając na uwadze art. 520 § 2 k.p.c. Sąd Rejonowy rozdzielił nieuiszczone koszty sądowe (wynagrodzenie biegłego w kwocie 2.155,33 zł) pomiędzy wnioskodawcę i uczestniczkę B. P. w proporcji, w jakiej dokonał działu spadku (2/3 do 1/3). W zakresie pozostałych kosztów postępowania Sąd Rejonowy uznał, że strony powinny je ponieść zgodnie ze swoim udziałem w sprawie (art. 520 § 1 k.p.c.).

Z tych względów, na podstawie art. 1035 k.c., art. 1038 § 1 k.c., art. 1039 § 1 k.c. a contrario, art. 684 k.p.c., art. 688 k.p.c. oraz w oparciu o art. 520 § 1 i § 2 k.p.c. Sąd Rejonowy orzekł, jak to wyżej przedstawiono.

*

Apelację od tego postanowienia wniosła uczestniczka B. P., zaskarżając postanowienie Sądu Rejonowego w całości.

Skarżąca zarzuciła zaskarżonemu postanowieniu:

1. sprzeczność istotnych ustaleń sądu z zebraniem w sprawie materiałem dowodowym poprzez uznanie, że:

a) A. O. nabył od spadkodawczyni nieruchomość zabudowaną domem drewnianym w B. przy ul. (...) o numerze ewidencyjnym (...) w drodze umowy sprzedaży za cenę 40.000 zł, gdy tymczasem materiał dowodowy jednoznacznie wskazuje, że powyższa nieruchomość została darowana przez spadkodawczynię, w zamian za co A. O. miał spłacić rodzeństwo w kwotach po 15.000 zł,

b) A. O. daje większą gwarancję należytego prowadzenia gospodarstwa rolnego niż B. P.,

2. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 214 § 2 k.c., poprzez przyznanie gospodarstwa rolnego A. O., a zdaniem apelującej to B. P., posiadając jako jedyna z rodzeństwa gospodarstwo rolne w małej odległości od przedmiotu spadku, daje najlepszą gwarancję jego należytego prowadzenia,

3. naruszenie przepisów postępowania mogące mieć wpływ na treść orzeczenia, tj. art. 233 § 1 k.p.c., poprzez przekroczenie zasady swobodnej oceny dowodów.

Uczestniczka B. P. domagała się uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja uczestniczki B. P. jest zasadna w nieznaczej części i z innych względów niż w niej podniesione.

W pierwszej kolejności należy wskazać, że nie zachodziły podstawy do uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, określone w art. 386 § 2 i § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Rejonowy rozpoznał żądanie wniosku i przeprowadził zawnioskowane przez strony dowody. Nie zaistniała nieważność postępowania. Wprawdzie Sąd Rejonowy nie dostrzegł, że dokonując działu w zakresie działki nr (...) równocześnie dokonuje uzupełniającego podziału majątku wspólnego R. O. i J. O. oraz uzupełniającego działu spadku po J. O., co można byłoby uznać za nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c., ale przepis ten przewiduje jedynie możliwość uchylenia orzeczenia Sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania. W niniejszej sprawie, w której postępowanie toczy się od 2009 roku, a Sąd Rejonowy przeprowadził wnioskowane przez strony dowody i jedynie nieprawidłowo ocenił stan prawny w zakresie prawa własności działki nr (...), w ocenie Sądu Okręgowego nie było potrzeby uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazywania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, gdyż możliwe było dokonanie odpowiedniej zmiany zaskarżonego postanowienia przez Sąd Odwoławczy, wynikającej tylko z właściwego zastosowania przepisów prawa materialnego (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2010 roku, sygn. I CSK 123/10, Lex nr 818557).

Ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego należy uzupełnić i częściowo zmienić w ten sposób, że ustalić:

1. J. O. i R. O. zawarli związek małżeński w dniu 20 października 1949 roku (akt małżeństwa – k. 3 akt I Ns 791/84),

2. wchodzące w skład spadku po J. O. gospodarstwo rolne odziedziczyli R. O. i M. O. (1) po 1/2 części (pkt 2. postanowienia z dnia 31 grudnia 1984 roku - k. 17 akt sygn.. I Ns 791/84),

3. dział spadku po J. O. (będący zarazem podziałem majątku wspólnego J. O. i R. O.) objął swoim zakresem: działkę o ówczesnym numerze (...) o powierzchni 1,21 ha położoną w N., działkę o ówczesnym numerze (...) o powierzchni 1,08 ha położoną w R., zabudowaną działkę o ówczesnym numerze (...) położoną w B. przy ul. (...) oraz udział 3/30 w działce o ówczesnym numerze (...) o powierzchni 2,17 ha, przy czym wszystkie te nieruchomości oraz udział 3/30 w działce nr (...) zostały przyznane na własność R. O. (postanowienie z dnia 30 marca 1985 roku – k. 15 akt I Ns 113/85),

4. pominięta w dziale opisanym w pkt 3. została natomiast działka o obecnym numerze (...) o powierzchni 0,2957 ha położona we wsi D., która odpowiadała wcześniej działce nr (...) o powierzchni 0,30 ha, a jeszcze wcześniej działce nr

(...) o powierzchni 0,30 ha wymienionej w akcie własności ziemi (...)/R./(...) jako nabyta przez J. O. i R. O. (pismo ze Starostwa Powiatowego – k. 496, akt własności ziemi – k. 18).

Powyższe okoliczności należy uznać za bezsporne, a zostały one ustalone przez Sąd Odwoławczy na podstawie wskazanych wyżej dokumentów urzędowych, których prawdziwość nie budzi wątpliwości. Pominięcie tych faktów przez Sąd Rejonowy wynikało z niedostatecznej analizy dokumentów dotyczących stanu prawnego działki nr (...), która nigdy nie była częścią działki nr (...), jak utrzymywał Sąd Rejonowy w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia.

W zakresie pozostałych istotnych faktów Sąd Rejonowy poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne i ocenił dowody zgodnie z dyspozycją art. 233 § 1 k.p.c. Sąd Okręgowy przyjmuje te ustalenia za własne.

Wprawdzie skarżąca w apelacji postawiła zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., ale nie wskazała bliżej, w zakresie jakich faktów Sąd Rejonowy miał nieprawidłowo ustalić stan faktyczny i jakie dowody zostały ocenione przez Sąd pierwszej instancji z przekroczeniem granic swobodnej oceny dowodów.

Z treści apelacji wynika natomiast, że skarżąca kwestionuje ocenę prawną Sądu Rejonowego w dwóch aspektach: co do przyjęcia, że A. O. kupił nieruchomość położoną w B. od R. O. oraz co do rozstrzygnięcia o przyznaniu nieruchomości rolnych, stanowiących gospodarstwo rolne, wnioskodawcy a nie skarżącej uczestniczce. Sąd Okręgowy nie podziela tych zarzutów.

Skarżąca nie dostrzega, że zapłata ceny niekoniecznie musi nastąpić bezpośrednio do rąk zbywcy. Możliwe jest bowiem zastosowanie instytucji przekazu (art. 921¹ k.c. i nast.) w ten sposób, że nabywca nieruchomości (A. O.) kupując nieruchomość uiszcza części ceny określonym osobom (A. S. (2) i B. P.), które będą w istocie darowiznami zbywcy nieruchomości (R. O. na rzecz jej córek). Wobec powyższego nie ma podstaw do twierdzenia, że R. O. darowała nieruchomość wnioskodawcy a nie ją sprzedała, zaś kwestia tego, czy sprzedała ją za kwotę 40.000 zł czy też 30.000 zł (jeżeli nigdy nie żądała od A. O. dodatkowej kwoty 10.000 zł i takie było od początku ich ustalenie, względnie nastąpiła później darowizna polegająca na zwolnieniu A. O. z długu w kwocie 10.000 zł), nie ma wpływu na ważność tej umowy (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2009 roku, sygn. II CSK 153/09, Lex nr 553674). Nie ma też wpływu na ważność tej umowy zapis, że cena została zapłacona przed podpisaniem aktu (k. 276), gdyż jest to jedynie oświadczenie wiedzy, jak wynika z ustaleń Sądu Rejonowego – nieprawdziwe. W konsekwencji tych rozważań należy stwierdzić, że nie było żadnych podstaw do tego, aby zaliczyć przedmiotową nieruchomość do spadku po R. O..

Jeżeli zaś chodzi o dział pozostałych składników wymienionych w postanowieniu Sądu Rejonowego, należy wskazać, że pomiędzy J. O. i R. O. istniała wspólność ustawowa, która ustała na skutek śmierci J. O.. Zawarli oni bowiem związek małżeński w czasie obowiązywania dekretu z dnia 29 maja 1946 roku Prawo małżeńskie majątkowe (Dz. U. z 1946 roku, Nr 31, poz. 196, ze zm.), który w art. 14 przewidywał jako zasadę istnienie wspólności ustawowej między małżonkami. Z późniejszych obowiązujących aktów prawnych wynika, że od chwili wejścia w życie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (dalej k.r.i.o.) do wspólności tej stosuje się przepisy k.r.i.o. (por. art. V i art. VIII ustawy z dnia 25 lutego 1964 roku Przepisy wprowadzające Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. z 1964 roku, Nr 9, poz. 60, art. XVIII ustawy z dnia 27 czerwca 1950 roku Przepisy wprowadzające Kodeks rodzinny, Dz. U. z 1950 roku, Nr 34, poz. 309). Tym samym nabycie w dniu 4 listopada 1971 roku nieruchomości stanowiącej działkę nr (...) (ówcześnie (...)) na podstawie przepisów ustawy z dnia 26 października 1971 roku o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych skutkowało tym, że nieruchomość weszła do majątku wspólnego J. O. i R. O., co zresztą wynika z treści aktu własności ziemi (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2000 roku, sygn. II CKN 327/00, Lex nr 52610, czy uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 1987 roku, sygn. III CZP 64/87, OSNC 1989/4/62).

Wobec powyższego po śmierci J. O. konieczne było nie tylko dokonanie działu spadku po J. O., ale i podziału majątku wspólnego J. O. i R. O.. Wprawdzie takie postępowanie działowe toczyło się w sprawie o sygn. akt I Ns 123/85, ale pominięto w nim działkę nr (...).

Prowadzi to do wniosku, że w niniejszej sprawie niezbędne było dokonanie uzupełniającego podziału majątku wspólnego J. O. i R. O. oraz uzupełniającego działu spadku po J. O. i działu spadku po R. O. w zakresie działki nr (...),

natomiast w zakresie drugiej działki nr (...) oraz oszczędności w kwocie 28,38 USD były to przedmioty stanowiące majątek tylko R. O. (działka nr (...)) została jej przyznana w dziale spadku po J. O. i podziale majątku wspólnego J. O. i R. O. toczącym się pod sygn. akt I Ns 123/85).

Wobec powyższego w niniejszej sprawie zastosowanie miały przepisy prawa materialnego w postaci art. 211 k.c. – art. 218 k.c. dotyczących zniesienia współwłasności w zw. z art. 1035 k.c. i art. 46 k.r.i.o., zaś w zakresie prawa procesowego – przepisy art. 617 k.p.c. – art. 625 k.p.c. w zw. z art. 688 k.p.c. i art. 567 § 3 k.p.c., a ponadto art. 680 k.p.c. – art. 687 k.p.c.

Powyższe rozważania nie prowadzą do zmiany zasad działu, gdyż nadal znajdują zastosowanie przepisy dotyczące zniesienia współwłasności, z uwzględnieniem szczególnego charakteru gospodarstwa rolnego, natomiast zmianie uległy zasady dokonania rozliczeń w związku z innym stanem prawnym w zakresie działki nr (...), niż przyjął to Sąd Rejonowy. Skoro działka ta nie była wcześniej przedmiotem postępowania działowego, R. O. przysługiwał udział 1/2 w tej działce jako jej udział w majątku wspólnym (art. 43 § 1 k.r.i.o.), zaś pozostały udział 1/2 przypadła spadkobiercom J. O. dziedziczącym po nim gospodarstwo rolne, czyli R. O. i M. O. (1) po 1/2 części. Ostatecznie udział R. O. w tej działce odpowiadał zatem 3/4 części, a udział M. O. (1) – 1/4 części. Spadek po R. O. na podstawie testamentu nabyli A. O., A. S. (1) i B. P., toteż udział każdego z tych spadkobierców w działce nr (...) wynosił 1/4 część (a 1/4 część należała nadal do M. O. (1)). Natomiast w zakresie działki nr (...), będącej już tylko własnością R. O., udziały A. O., A. S. (1) i B. P. wynosiły po 1/3 części.

Należy przy tym wskazać, że zarówno A. S. (1) jak i M. O. (1) wnosili, aby Sąd dokonując działu w zakresie ich części przyznał nieruchomości będące przedmiotem postępowania A. O. bez spłaty na ich rzecz ze strony A. O. (k. 8, 35v). Wobec powyższego przy dokonywaniu działu należało traktować wnioskodawcę jako uprawnionego w 3/4 częściach do działki nr (...) i w 2/3 częściach do działki nr (...). Już tak znaczna różnica w wielkości udziałów przemawiała za tym, aby przyznać przedmiotowe nieruchomości rolne (gospodarstwo rolne w rozumieniu art. 55³ k.c.) wnioskodawcy, a na rzecz uczestniczki B. P. zasądzić stosowną spłatę.

Skarżąca uczestniczka podnosiła, że wnioskodawca zamieszkuje w Kanadzie i nie będzie uprawiał tych gruntów osobiście, ale sama od kilkadziesiąt lat zamieszkuje w S. w województwie (...) i mimo, że wspólnie z mężem posiada grunty rolne o dość dużej powierzchni (około 12 ha), leżące w pobliżu przedmiotowych działek, nie uprawia ich osobiście, ale – jak wskazywał wnioskodawca – wydzierżawia, podobnie jak miało to miejsce w przypadku działek o numerach (...). Niczego nie zmienia tu zatem okoliczność, że mąż skarżącej ma uprawnienia rolnicze (np. k. 516). Wnioskodawca konsekwentnie utrzymuje, że po przejściu na emeryturę zamierza wrócić do Polski i dotychczas nie wyzbywał się majątku zgromadzonego w Polsce, toteż niewiarygodne jest twierdzenie skarżącej, że zamierza on zbyć działki będące przedmiotem postępowania. Należy przy tym zwrócić uwagę, że A. O. ma lat 64, B. P. ma lat 66, a S. P. ma lat 65 i jest to wiek bliski emerytalnemu, toteż po żadnej z tych osób, niezależnie od ich kwalifikacji, nie można racjonalnie oczekiwać intensywnej pracy w gospodarstwie rolnym. Nie można także zapominać o tym, że, jak wynika z wiarygodnych zeznań rodzeństwa skarżącej (k. 408, 333v), że zamiarem spadkodawczyni był podział ziemi pomiędzy A. O. i B. P.. Część z tych zamiarów spadkodawczyni zrealizowała, przy czym ze względu na wolę B. P. darowała działkę nr (...) i udział 3/30 części w działce nr (...) synowi B. R. P. (a ten i tak następnie przeniósł ich własność na B. P. i S. P.), natomiast nie zdążyła przekazać pozostałych gruntów A. O.. Tym bardziej sposób działu wybrany przez Sąd Rejonowy jawi się jako sprawiedliwy i odpowiadający woli spadkodawczyni R. O.. Należy wnosić, że właśnie z tego względu pozostałe rodzeństwo (M. O. (1) i A. S. (1) – por. k. 8, 35v, 145v) wnosili o przyznanie obu nieruchomości rolnych A. O.. Jest to tak samo ojcowizna dla wnioskodawcy jak i dla uczestniczki B. P.. Nie można też tracić z pola widzenia tego, że obie działki mają łącznie tylko około 1,50 ha, a zatem w praktyce spadkowe gospodarstwo rolne nie realizuje żadnej istotnej roli towarowej.

Kwestia tego, kto opłacał podatek rolny od tych gruntów, nie ma znaczenia przy wyborze sposobu działu, a co najwyżej – gdyby o to wnoszono – należałoby ten wydatek rozliczyć pomiędzy uczestnikami postępowania stosownie do ich udziałów.

W sprawie nikt nie domagał się podziału gospodarstwa rolnego, nie byłoby to zresztą racjonalne z uwagi na jego niewielką powierzchnię.

Przepisy art. 214 § 1 i § 2 k.c. stanowią, że w razie braku zgody wszystkich współwłaścicieli, sąd przyzna gospodarstwo rolne temu z nich, który je prowadzi lub stale w nim pracuje, chyba że interes społeczno-gospodarczy przemawia za wyborem innego współwłaściciela. Jeżeli warunki przewidziane w paragrafie poprzedzającym spełnia kilku współwłaścicieli albo jeżeli nie spełnia ich żaden ze współwłaścicieli, sąd przyzna gospodarstwo rolne temu z nich, który daje najlepszą gwarancję jego należytego prowadzenia.

Kierując się wyżej przedstawionymi argumentami Sąd Okręgowy stwierdza, że wnioskodawca nie daje gorszej od skarżącej gwarancji należytego prowadzenia przedmiotowego gospodarstwa rolnego, a interes społeczno-gospodarczy przemawia za przyznaniem całego gospodarstwa rolnego wnioskodawcy ze spłatą na rzecz B. P.. To wnioskodawca, wprawdzie nieintensywnie, do tej pory zarządzał tymi gruntami, np. wydierżawiając je R. I. a następnie K. I. (k. 382v-383).

Na podstawie art. 212 § 1 i § 3 k.c. należało zasądzić od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki B. P. spłatę z gospodarstwa rolnego (oszczędności w USD zostały podzielone w naturze i nie było potrzeby ich rozliczania).

Wartość działki nr (...) wynosi 2.617 zł, a zatem udział B. P. wynoszący $\frac{1}{4}$ w tym gruncie odpowiada kwocie 654,25 zł. Wartość działki nr (...) wynosi 11.636 zł, a zatem udział B. P. wynoszący $\frac{1}{3}$ w tym gruncie odpowiada kwocie 3.878,67 zł. Łącznie B. P. należała się spłata w kwocie 4.532,92 zł. W tym zakresie należało zmienić zaskarżone postanowienie na korzyść skarżącej B. P..

Skarżąca nie sformułowała zarzutów naruszenia przepisów prawa procesowego w zakresie rozstrzygnięć o kosztach postępowania i o nieuiszczonych kosztach sądowych, a Sąd Odwoławczy z urzędu uwzględnił tylko naruszenie prawa materialnego oraz nieważność postępowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 roku, sygn. II CSK 400/07, Lex nr 371445). Wobec nieznacznego uwzględnienia apelacji nie było podstaw do zmiany tych rozstrzygnięć.

Z tych względów na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. i art. 385 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Okręgowy orzekł jak w sentencji postanowienia.

Apelacja B. P. została uwzględniona w nieznaczącej części, a wnioskodawca nie żądał zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego, toteż Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw do odstąpienia od zasady z art. 520 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., że każdy uczestnik ponosi koszty postępowania związane ze swym udziałem w sprawie.

Iwona Tchórzewska Andrzej Mikołajewski Anna Podolska-Kojtych